

(com el tapís) des de l'antiguitat; així mateix argüeix que els inventaris de les esglésies catalanes dels segles x al xii mencionen l'existència d'aquestes catifes com a *tapeta*, *tapetios* o *tapecios*. Però potser les objeccions que planteja al fet que estigués penjat són més determinants: l'excessiva llargària (d'uns 6 metres), l'enorme pes i la manca de restes de l'encast per tal de sostenir el tapís. Una altra objecció clau proposada per l'autor és que els brodats realitzats per ser penjats solen ser rectangulars, i no allargassats com el de Girona, i la sarja sol ser de lli, que pesa molt menys que la llana. Certament, aquesta argumentació està molt ben travada i tot fa pensar que el tapís difícilment hauria pogut ser suspès d'una paret en el seu estat actual de conservació.

Finalment, també destaca el caràcter principesc del brodat, ressaltat per la lectura de la llegenda de la troballa de la Vera Creu en temps de Constantí. Resulta notori com la majoria de reis i prínceps medievals anhelaven convertir-se en els hereus dels emperadors cristians, per la qual cosa apel·len moltes vegades a la seva memòria. Castiñeiras proposa que el programa del Tapís es podia haver fet en època de Ramon Berenguer III, sota la protecció de l'Església romana. En destaca la superioritat del *sacerdotium* sobre el *regnum*, a la qual faria referència el programa iconogràfic de la creació, el temps i la cosmologia, juntament amb el protagonisme de la família constantiniana en el descobriment de la Santa Creu. L'autor ho relaciona amb la controvertida *Donatio Constantini* al papa Silvestre, en senyal de submissió de l'emperador Constantí al Papa —cosa actualment considerada per la crítica especialitzada com a llegendària—, i que interpreta com una al·lusió a l'obediència a Roma del comte Ramon Berenguer. Potser aquest és un argument una mica massa forçat, tot i que la proposta cronològica sigui encertada.

Cristina Godoy Fernández

ARNAU DE VILANOVA, *Tractat sobre l'amor heroic*. Introducció i edició de Michael McVAUGH. Traducció i notes de Sebastià GIRALT (Biblioteca Barcino, 7), Barcelona, Editorial Barcino, 2011, 82 pp.

Arnau de Vilanova (ca. 1240-1311) és un pensador i un metge medieval de renom. Joaquim Carreras i Artau, Miquel Batllori i Josep Perarnau editaren les obres catalanes diguem-ne espirituals d'Arnau de Vilanova i alguna versió antiga de les mèdiques ja fa una bona colla d'anys. Les obres mèdiques d'Arnau de Vilanova, escrites totes en llatí, són objecte d'una acurada edició crítica, els *Arnaldi de Vilanova Opera Medica Omnia* (AVOMO), des de fa quasi quaranta anys. Luis García Ballester (†), Antonio Paniagua Arellano (†), Michael R. McVaugh i darreument Joan Arrizabalaga, Pedro Gil-Sotres i Fernando Salmón són els editors d'aquest projecte patrocinat per la Universitat de Barcelona i la Fundació Noguera, del qual han vist la llum pública catorze pulcres volums. Els especialistes de la

història de la medicina tenen a disposició, doncs, uns textos editats amb molta cura, amb aparat crític, amb extensos estudis introductoris, amb taules de tota mena, bibliografia... L'editorial Barcino, amb aquest llibre que ara presentem, fa una passa més: tradueix al català una obra especialment significativa —i no solament per a la història de la medicina— d'Arnau de Vilanova i la posa a disposició d'un públic no especialista.

Efectivament, la malaltia d'amor havia estat descrita pels metges antics, però en els segles dels trobadors i de l'amor cortès pren un significat especial. Què cal fer davant una persona talment enamorada que no podia deixar de pensar en l'estimada, que no menjava ni dormia, que s'aprimava, que sempre més pàl·lida i feble semblava encaminar-se cap a una mort segura? Quina és la natura d'aquest tipus d'amor? Quines són les seves causes i quines les seves conseqüències? Aquestes són algunes de les preguntes que els metges antics i medievals s'havien fet sobre l'anomenada malaltia d'amor i que Arnau de Vilanova també es fa en aquest tractat. Abans d'entrar en matèria, però, presentem sumàriament el contingut del llibre.

Troblem en primer lloc una extensa «Introducció», p. 5-45, d'un dels grans especialistes en l'obra mèdica arnaldiana, Michel R. McVaugh, que és una adaptació actualitzada de la introducció de la seva edició crítica de l'obra (AVOMO, III, 1985, p. 11-40). Ve després una «Nota sobre la traducció», p. 47-48, d'un altre destacat arnaldista, Sebastià Giral, i el text llatí i català del *Tractatus de amore heroico*, p. 50-79. I, finalment, l'«Índex», p. 81.

La introducció de M. R. McVaugh situa Arnau de Vilanova en el context de la medicina en el segle XIII, concretament en la Universitat de Montpeller. Aquesta nova medicina universitària anirà configurant la cultura europea, com ho mostra ben clarament l'*amor heroicus*: «La idea d'amor cortès, nascuda a l'Europa del segle XII i desenvolupada en la poesia d'aquell temps, es va fondre al segle següent amb la visió mèdica que l'amor obsessiu era una malaltia, i en aquest procés l'amor mateix va ser, com diríem avui dia, medicalitzat», afirma McVaugh (p. 7-8). L'interès de la medicina per l'amor obsessiu ve, efectivament, de lluny. McVaugh dedica un bon grapat de pàgines (8-21) a reconstruir la història prèvia de l'*amor heroicus*. Galè (que ja recollí un diagnòstic d'Erasístrat), Alí Abbàs, Constantí l'Africà, Avicenna, Gerard de Cremona havien tractat d'aquesta malaltia. En el segle XIII, vers l'any 1239, Gerard de Berry, posa en relació el concepte *amor hereos* amb els «homes nobles», és a dir, l'eros que tradueix aquesta expressió ja no és ἔρως («amor apassionat») sinó ἥρωας («heroi») i intenta explicar-ne les causes físiques, fisiològiques i psicològiques subjacents. Aquest sembla el punt de partida d'Arnau de Vilanova. El *De amore heroico* d'Arnau de Vilanova és la primera monografia llatina dedicada exclusivament a la malaltia d'amor. Segurament també és la primera obra mèdica d'Arnau de Vilanova, redactada en la dècada de 1270, per tal de donar resposta a una pregunta d'un metge de Sardenya, condeixeble seu, que s'interessava per aquesta malaltia. L'obra es divideix en quatre capítols. En el primer, després de puntualitzar que l'*amor heroicus* no és pròpia-

ment una malaltia ans un *accidens*, provocat per la disposició irregular d'algun membre del cos, Arnau de Vilanova defineix l'*amor heroicus* com «un pensament vehement i obsessiu sobre l'objecte desitjat amb la confiança d'obtenir-ne el plaer que se n'ha aprehès» (p. 61). El segon capítol tracta de les causes d'aquesta «malaltia»: La *virtus estimativa* judica equivocadament, perquè no sols pensa que el seu objecte (la dona estimada) és bo, sinó que és el millor. La causa d'aquest judici equivocat és un excés de calor. Els esperits es difonen per tot el cos i quan arriben al cervell l'assequen i impedeixen el funcionament correcte de la *virtus estimativa*. Aquest *amor heroicus*, obsessiu, vehement, es podria anomenar *dominialis* («senyorial»), «no pas perquè tan sols afecti els senyors, sinó perquè senyoreja sotmetent l'ànima i exercint el seu poder sobre el cor de l'home, o bé perquè els actes d'aquesta mena d'enamorats envers l'objecte desitjat són semblants als actes dels súbdits envers els seus senyors» (p. 71). Arnau relaciona *heroicus* amb *herus* («senyor»). El capítol tercer és dedicat als símptomes. L'assecamment del cos provoca un estat de debilitat general: cara esprimatxada, ulls amb ulleres, pell groguenca, sospirs, tristesa, insomni, alteració del pols. Finalment, el quart capítol és dedicat als remeis. Davant un hipotètic malalt d'*amor heroicus* caldria actuar ràpidament. Altrament, l'*amor heroicus* podria derivar en malenconia i en mania i provocar la mort per llangor. Per a tractar l'*amor heroicus* no hi ha pròpiament una medecina. El primer pas és que el malalt s'adoni del seu judici equivocat. Cal mostrar-li els aspectes negatius de l'«objecte desitjat». Són recomanables distraccions de tota mena: banys, passejades, viatges, música o fins i tot el coit amb altres dones, especialment si són joves i plaents.

Arnau de Vilanova tornarà a tractar de l'*amor heroicus* en una altra obra escrita els darrers anys de la seva vida, el *De parte operativa*, que recull l'experiència professoral de Montpeller. No hi ha canvis significatius, però en aquesta darrera obra Arnau de Vilanova posa més èmfasi en la complexió corporal. El marc en el qual és tractat (els trastorns mentals) dóna més consistència als consells psicoterapèutics.

La *Nota sobre la traducció*, de Sebastià Giralt, ens assabenta dels criteris que ha seguit en fer la traducció. L'estil d'Arnau de Vilanova en aquesta obra és més rebuscat del que és habitual en ell. Per aquesta raó el traductor ha fet un equilibri per respectar, d'una banda, les característiques estilístiques de l'original llatí, i, de l'altra, per fer comprensible el text al lector modern. Per la mateixa raó ha introduït en el text apartats i títols. Giralt ha intentat no apartar-se gaire del lèxic específic de la filosofia natural utilitzat per Arnau de Vilanova.

El cos pròpiament dit de l'obra ofereix el text llatí (AVOMO, III, 1985, p. 43-54) del *Tractatus de amore heroico*, en les pàgines parelles, i la traducció catalana de Sebastià Giralt, en les senars. El text català va acompanyat de notes crítiques.

Presentat el contingut del volum, fem tres consideracions crítiques:

a) Considerem un encert editorial l'edició d'aquest llibre. L'obra mèdica —algunes obres mèdiques— d'Arnau de Vilanova no hauria de quedar confinada en edicions crítiques, certament imprescindibles per a la recerca, però allunya-

des dels interessos de moltes persones cultes. L'Editorial Barcino, que l'any 1947 ja publicà en la col·lecció «Els Nostres Clàssics» dos magnífics volums amb les obres catalanes llavors conegudes d'Arnau de Vilanova, fa un bon servei a la cultura catalana en editar ara aquest llibre. És també una manera d'aprofitar bé l'experiència i els coneixements acumulats durant quaranta anys d'AVOMO. Tant de bo que el *De amore heroico* no sigui l'única obra traduïda en aquesta col·lecció i que aquesta iniciativa que ara presentem es pugui repetir altres vegades!

b) El traductor, Sebastià Giralt —ho hem comentat—, s'ha proposat buscar un equilibri entre la fidelitat a les característiques estilístiques de l'original llatí i la voluntat de fer comprensible el text al lector modern. Aquest propòsit no és gens fàcil, i en aquesta obra arnaldiana encara menys, però el traductor se n'ha sortit molt bé. El català de la traducció és elegant, genuí, ben arrelat en la tradició mèdica. Es fa llegir. El professor Giralt, filòleg de formació, domina la llengua de partida i la llengua d'arribada, i domina també el vocabulari mèdic arnaldià. I això es nota i és molt apreciable!

c) I per acabar, per tal que no sembli que el crític ha perdut el sentit crític, dues observacions (més que no pas crítiques). Una primera adreçada al traductor: en algun cas molt concret i aïllat em sembla que l'equilibri buscat s'ha decantat a favor de la voluntat de fer comprensible el text al lector modern. Penso en l'expressió *amor heroicus*: atès que la paraula catalana *heroic* no conserva totes les connotacions del mot llatí *heroicus*, no hauria estat preferible de deixar en llatí aquesta expressió? O, si calgués traduir la paraula al català, per què no fer servir un mot com (*h*)ereos o hereós ben documentat en la tradició literària (Icart, Roig...)? Una segona, adreçada a l'editorial: un índex de noms i fins i tot un de temàtic faria més fàcil la consulta del llibre.

A veure si relativament ben aviat podem veure editada en aquesta col·lecció una altra obra mèdica d'Arnau de Vilanova!

Jaume Mensa i Valls

Kirstin BUNGE – Anselm SPINDLER – Andreas WAGNER (ed.). *Die Normativität des Rechts bei Francisco de Vitoria* (Politische Philosophie und Rechtstheorie des Mittelalters und der Neuzeit, II: Untersuchungen, 2), Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann Holzboog, 2011, 416 pp.

En una recensió publicada no fa gaire (*RCatT* 36/2 [2011] 731-733) vàrem presentar l'edició del comentari del teòleg dominicà de l'Escola de Salamanca Francisco de Vitoria a les qüestions 90-108 de la *Summa Theologiae* I/II (*De lege*) de Tomàs d'Aquino. El volum que ara recensionem (integrat en la mateixa col·lecció, però no en la sèrie de *Texte*, com llavors, sinó en la d'*Untersuchungen*) no edita cap text de Francisco de Vitoria, sinó que aplega estudis d'especialistes